

Andrzej Rzepliński

Sprawa Kostovski'ego przeciwko Holandii, wyrok z 20 XI 1989 r. (Seria A nr 166) oraz wyrok z 20 III 1990 r. (seria A nr 170 B)

Wnioskodawca - Slobodan Kostovski, ur. w 1951 r., obywatel jugosłowiański, wielokrotny recydywista międzynarodowy, uciekł w sierpniu 1981 r. z więzienia w Holandii, gdzie odbywał karę pozbawienia wolności. Ujęty został w kwietniu 1982 r. W tym czasie, w styczniu 1982 r., trzech zamaskowani osobnicy dokonali napadu rabunkowego z użyciem broni na bank w Baarn w Holandii.

Po tym zdarzeniu na policję zgłosiły się dwie osoby, które - życząc sobie zachowania anonimowości z obawy przed zemstą sprawców napadu - złożyły zeznania obciążające wnioskodawcę w tej sprawie i dwie inne osoby. Jeden z tych świadków został przesłuchany następnie przez sędziego śledczego - w nieobecności zarówno prokuratora jak i wnioskodawcy oraz jego obrońcy. Świadek ten potwierdził uprzednie zeznanie. Obrońcy Kostovski'ego umożliwiono następnie zadanie na piśmie - poprzez sędziego śledczego - pytań temu świadkowi. Większości tych pytań sędzia śledczy nie zadał jednak nadal anonimowemu świadkowi albo obrońca nie uzyskał na nie odpowiedzi.

We wrześniu 1982 r. Sąd Okręgowy w Utrechcie uznał winnym wnioskodawcę i drugiego oskarżonego w tej sprawie za rozbój z użyciem broni i skazał każdego z nich na 6 lat więzienia. Sąd ten nie przesłuchał anonimowych świadków, którzy złożyli zeznania na policji, a których dane personalne znał prokurator. Sąd oparł swoje orzeczenie na raporcie policji i zeznaniu złożonym na rozprawie przez sędziego śledczego, uznając te dowody za wiarygodne i wystarczające.

W maju 1983 r. Sąd Apelacyjny w Amsterdamie, po przeprowadzeniu powtórnej rozprawy, uznał ponownie te dowody i utrzymał w mocy wyrok Sądu w Utrechcie.

Sąd Najwyższy Holandii oddalił skargę wnioskodawcy we wrześniu 1984. r.

*

W skardze z 18 marca 1984 r. do Europejskiej Komisji Praw Człowieka S. Kostovski podniósł naruszenie art. 6 §§ 1 i 3 lit. d Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez uniemożliwienie mu zadania pytań anonimowym świadkom oraz wykazanie na rozprawie nieprawdziwości złożonych przez nich zeznań.

*

Komisja Praw Człowieka w sprawozdaniu z 18 maja 1988 r. wyraziła jednomyślnie opinię o naruszeniu przez organy wymiaru sprawiedliwości Holandii przepisu art. 6 § 1 w zw. z art. 6 § 3 lit. d Konwencji.

*

Wyrok w sprawie wydał Europejski Trybunał Praw Człowieka po rozprawie *in pleno* 20 listopada 1989 r. Trybunał uznał, że istotą skargi S. Kostovski'ego był zarzut nie zagwarantowania mu rzetelnego procesu przez zaliczenie przez sądy holenderskie do materiału dowodowego anonimowych zeznań świadków.

Zadaniem Trybunału, czytamy w jego orzeczeniu, nie jest badanie, czy te zeznania zostały prawidłowo zaprotokołowane i ocenione przez sądy krajowe, ale raczej upewnienie się czy postępowanie karne w całości w konkretnej sprawie - włączając w to sposób, w jaki zostały zebrane dowody - było rzetelne. W każdej sprawie sądowej, a szczególnie w sprawie karnej,

poszanowanie prawa do obrony wymusza przestrzegania zasady przedstawiania wszystkich dowodów w obecności oskarżonego i publicznie - co umożliwi ich badanie w postępowaniu kontradiktoryjnym. Nie oznacza to, że zeznań złożonych w postępowaniu przygotowawczym nie można użyć jako dowodów, o ile prawo oskarżonego do obrony będzie poszanowane. Co do zasady - prawo do obrony wymaga, aby oskarżonemu umożliwiono, w którymś ze stadiów procesu - należyta możliwość zakwestionowania zeznań świadka i zadawania mu pytań.

Trybunał uznał, że w sprawie S. Kostovski'ego nie zapewniono mu takiej możliwości. W żadnym ze stadiów postępowania karnego on bądź jego obrońca nie mogli zadać bezpośrednio pytań anonimowym świadkom nie mogli. Co więcej, pytania, jakie obrona mogła zadać na rozprawie tym, którzy przesłuchiwali tych świadków oraz pytania zadane na piśmie poprzez sędziego śledczego były ograniczone przez utrzymanie w tajemnicy danych personalnych świadków. To stworzyło obronie przeszkody niemożliwe do przezwyciężenia, skoro bowiem nie znała ona tych danych, nie była w konsekwencji w stanie wykazać, że były one stronnicze, wrogie i nierzetelne wnioskodawcy.

Trybunał nie uznał nadto, że w kolejnych fazach postępowania sądowego te uchybienia zostały naprawione. Krajowe sądy orzekające nie przesłuchały świadków, nie miały zatem bezpośrednich wrażeń na temat prawdomówności anonimowych świadków. I, co więcej, tylko jeden z tych świadków został przesłuchany przez sędziego śledczego, a sędzia ten nie znalazł danych personalnych świadka.

Trybunał uznał, że władze krajowe działają powodowane wzrostem zagrożenia wobec świadków oraz potrzebą wyważenia różnych interesów. Jednakże prawo do rzetelnego wymiaru sprawiedliwości nie może być złożone w ofierze tych interesów. Wykorzystanie anonimowych zeznań jako wystarczającego i podstawowego dowodu uznania winy, jak w tej sprawie, nie może być Jednakże zaakceptowane. W konsekwencji Trybunał uznał jednomyślnie naruszenie w tej sprawie art. 6 § 3 lit. d w zw. z art. 6 § 1 Konwencji.

Trybunał uznał że przedstawione dowody uniemożliwiają mu rozważenie zastosowania 50 Konwencji (naprawienie wyrządzonych naruszeniem Konwencji szkód materialnych i moralnych) i jednomyślnie odłożył w tej kwestii decyzję.

Wyrok z 29 marca 1990 r. w sprawie odszkodowania zapadł w jednej z izb Trybunału.

Rząd Holandii powiadomił we lutym 1990 r. Trybunał, że jest przygotowany do wypłacenia p. Kostovski'emu żądane przez niego 150.000 guldenów tytułem odszkodowania za straty moralne jakie poniósł na skutek zastosowania wobec niego w tej sprawie tymczasowego aresztowania.

Trybunał uznał, że umowa ta jest słuszna i na podstawie Zasady 53 § 4 Zasad postępowania przez Trybunałem zdecydował jednomyślnie o skreśleniu sprawy odszkodowania z listy rozpatrywanych spraw.

Bibliografia:

Berger, Case Law of the European Court of Human Rights, t. 2: 1988-1990, The Round Hall Press: Dublin 1992, s. 135-137,

Griotan, Article 6 of the European Convention on Human Rights. The right to a fair trial, Council of Europe Press, Strasbourg 1994, ss. 88,

Jacot-Guillarmod, Rights Related to Good Administration of Justice (Article 6), w: R.St.J. Macdonald, F. Matscher, H. Petzold (red.), The European System for the Protection of Human Rights, Nijhof: Dodrecht 1993, s. 381-404,

Warbrick, European Convention on Human Rights, „Yearbook of European Law” 1989, ss. 407-411,